

Innspill til ny folkehelseplan for Oslo 2017-2020

Kort om Sex og samfunn

Sex og samfunn har jobbet med seksuell og reproduktiv helse i mer enn 40 år. Vi driver en veletablert klinikk i Oslo som i 2015 gjennomførte over 32 000 konsultasjoner. Vi holder også seksualundervisning for alle 10. klasser i Oslo. Våre ansatte underviser helsepersonell ved alle relevante høyskoler og universiteter, og ferdig utdannet helsepersonell kan delta kostnadsfritt i vårt hospiteringsprogram. Vi tilbyr også unge fra hele landet å chatte med oss fire ettermiddager i uka.

Vi har spesialkompetanse på mange smale temaer relatert til kropp, identitet og seksualitet, og når ut til mange ulike grupper som anses som generelt utfordrende for helsevesenet å nå ut til. Blant annet har vi skreddersydde tilbud til menn som har sex med menn (MSM), transungdom, og personer som kjøper sex og deres partnere.

Våre innspill er sentrert rundt våre kompetanseområder. Overordnet vil vi be om at tematikken seksuell og reproduktiv helse og rettigheter får en sentral plass i folkehelseplanen da dette er temaer som berører hvert enkelt menneske gjennom hele livsløpet.

Overordnet mener vi at folkehelseplanen bør fokusere på tidlig intervensjon og forebygging, med på barn og unge som satsningsgruppe.

Utvidelse av skolehelsetjenesten og sikring av tilbud

Ungdomshelsetjenesten, inkludert skolehelsetjenesten, må utvides. Skolehelsetjenesten og helsestasjon for ungdom bør være et reelt tilbud til kommunens unge. Helseledelse og bemanningsnorm for helsesøsterdekning bør garanteres som et minimum. Oslo er en av kommunene i landet hvor bemanningsnormen er svært langt fra oppfyllelse. Sex og samfunn understreker viktigheten av at det planlegges og utføres oppfølgingsstrategier for bruk av midler avsatt til å styrke helsesøsterdekningen.

Psykisk helse

Undersøkelsen Ung i Oslo 2015 fastslår at psykiske plager er utbredt blant unge. Slike plager er mer utbredt blant unge i Oslo sammenliknet med unge i resten av landet. Siden 1996 har andelen jenter som rapporterer et høyt nivå på depressive symptomer blitt doblet.

Sex og samfunn anbefaler at det sikres flere lavterskeltilbud for unge med plager knyttet til psykisk helse. Dette tiltaket anbefales for å fange opp flere, for å korte ned ventetiden for hjelp, og for å tilby hjelp mens unge står i kø for spesialisthelsetjenesten. Spesielt kan lavterskeltilbud forebygge utvikling av videre plager for unge med mindre psykiske plager, hvor oppfølging over en kortere periode er tilstrekkelig. Tilgjengelige lavterskeltilbud kan derfor spille en viktig rolle i å løse psykisk helse plager som i mange tilfeller ville vokst seg større i en periode med ventetid for behandling. Fra vår erfaring med psykisk helsearbeid blant unge, er det svært stor etterspørsel etter slike tjenester. En stor andel av våre pasienter med psykiske helseplager har plager av et slikt omfang at med riktig hjelp til riktig tid kan plagene reduseres eller behandles i løpet av kort tid og ved bruk av få ressurser, og uten behov for spesialisthelsetjenesten.

Sex og samfunn

Seksualundervisning

Oslo er en foregangskommune når det gjelder unges tilgang på seksualundervisning. Sex og samfunn har på oppdrag fra Utdanningssetaten siden 2008 undervist alle kommunens elever på 10. trinn som en del av det obligatoriske undervisningsprogrammet for Osloskolen¹. Ordningen garanterer at alle unge i Oslo får noe seksualundervisning i løpet av ungdomsskolen. Vår undervisning skal være et supplement til, ikke en erstatning for, skolens egen undervisning.

Vi anbefaler allikevel en styrking av kunnskapen om tematikken blant barn og unge i alle kommuner. Vi ser i vår undervisning og i møter med unge på klinikken at mange mangler grunnleggende kunnskap om kropp og om kroppens funksjoner, om grenser og grenseoverskridelse, og om seksuell og reproduktiv helse generelt. Vi anbefaler at temaer som kropp, relasjoner (familie, vennskap etc), kjønn, kjønnsroller og følelser tas opp med barn allerede fra barnehagealder. Undervisning og samtale om disse temaene er et av de viktigste tiltakene for å bidra til tidlig forebygging av blant annet psykisk og fysisk uhelse, negativt forhold til egen kropp og identitet, skam, og vold og overgrep.

Sex og samfunn anbefaler at det både på nasjonalt og kommunalt nivå innføres obligatorisk undervisning om disse temaene, og at tematikken tas inn i relevante utdanningsforløp (inkludert lærere, ansatte i barnehager, helsepersonell, sosionomer osv.).

Helsetilbud og seksualundervisning til ulike grupper

Organisasjonen Unge Funksjonshemmede (UF) har ved flere anledninger etterlyst mer åpenhet og mer kunnskap om seksualitet og seksuell helse blant unge med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom. Sex og samfunn tilbyr helsekonsultasjoner i samarbeid med helsestasjon for døve og personer med hørselsnedsettelse. Vi ser stort potensiale i samarbeid og opplæring av helsepersonell vedr. ulike grupper og seksualitet, og støtter UFs etterspørsel etter flere og mer tilpassede tjenester for seksualitet og seksuell helse for unge med funksjonsnedsettelse og kronisk syke.

Sex og samfunn har gjennom ulike prosjekter identifisert et stort behov for kunnskap om kropp og seksualitet blant ulike grupper med minoritetsetnisk bakgrunn. Vi anbefaler at det settes inn tiltak for å styrke kunnskap og informasjon om kropp og seksualitet blant disse gruppene for å styrke seksuell helse. Målene inkluderer også blant annet å øke kunnskap om og aksept for mangfold, forebygge uønskede svangerskap og aborter, samt å forebygge og følge opp vold i nære relasjoner og vold og overgrep mot barn.

Møteplasser for kommunens innbyggere

Et godt og viktig folkehelseiltak er å sikre trygge og åpne møteplasser for kommunens innbyggere. I våre møter med unge med stor variasjon i bakgrunn, ser vi viktigheten slike møteplasser ofte har svært stor betydning i enkeltindividers liv, og at disse er viktige for tilgang på relevant informasjon for mindre grupper og for individets helse og velvære. Vi oppfordrer derfor til at en ny folkehelseplan for Oslo kommune bidrar til å legge til rette for at velfungerende eksisterende møteplasser (for eksempel for aleneforeldre, skeive, etniske minoritetsgrupper, unge med rusproblematikk osv.) støttes og videreføres, og at nye etableres der det er behov.

¹ Undervisningen flyttes nå fra 10. trinn til 9. trinn.

Styrking av jordmortjenesten

Jordmortjenesten og –kapasiteten må styrkes. I takt med at jordmødres arbeidsoppgaver utvides, blant annet ved å bidra til å avdekke vold og overgrep mot gravide, må det sikres økt kapasitet. Vi anbefaler at jordmødre sikres opplæring og eventuell nødvendig kompetanseheving for å kunne påta seg nye oppgaver og samtidig at kapasitet styrkes slik at jordmødre har tilstrekkelig tid til å utføre oppgavene på forsvarlig vis.

Det er mangel på jordmødre flere steder i landet, og en stikkprøve utført av NRK i juli i fjor viste at kun én av fem helsestasjoner i Oslo kunne tilby time hos jordmor innen de kommende ukene.² Aftenposten skrev i fjor høst at ventelisten i Oslo er så lang at man kan risikere å måtte i flere måneder for å få time hos jordmor.³ Samtidig melder Den norske jordmorforening at av 521 jordmorstillinger i kommunene er kun 109 av disse heltidsstillinger. Dette tilsvarer 1 av 5 stillinger.⁴

Retningslinjene for barselomsorgen (2014) anbefaler hjemmebesøk av jordmor innen de første dagene etter hjemkomst fra barselavdeling. Under halvparten av kommunene svarer allikevel at de ikke gjennomfører hjemmebesøk innen tre dager⁵. Oppfyllelse av jordmortjenester, -dekning og barselomsorg er av stor betydning for avdekking av familier med særskilte behov og for oppfølging av utsatte barn fra tidlig i livet. I følge Folkehelseinstituttet er barn under ett år mest utsatt for alvorlig fysisk mishandling⁶. Jordmødre er i en unik posisjon til å fange opp mishandling og omsorgssvikt i de første leveårene.

Seksuell helse

Seksuell helse handler om mye mer enn prevensjon, seksuelt overførbare infeksjoner og abort. Sex og samfunn ønsker et bredere fokus på seksuell helse, også på kommunalt nivå. Sex og samfunn anbefaler at Oslo kommune, i tillegg til folkehelseplanen, utarbeider en samlet strategi for seksuell helse, slik det er gjort på nasjonalt nivå. I en slik strategi kan bredden av seksuell helse adresseres, og knyttes opp mot ulike relaterte aspekter ved innbyggernes liv.

Oslo er en foregangskommune med tanke på at det har vært utarbeidet en egen handlingsplan for å forebygge uønskede svangerskap og abort som et svar på de høye aborttallene i kommunen. Det er ønskelig at en slik plan kan inkluderes i en større og bredere felles handlingsplan for seksuell og reproduktiv helse.

Videre vil vi berømme og anbefale videre utvidelse av FUSA prosjektet (Forebygging av uønskede svangerskap og abort), der kvinner opp til 25 år bosatt i bydel Grünerløkka tilbys gratis prevensjon. Vi mener at kunnskap og erfaringer fra prosjektet bør viderefremmes til andre kommuner.

² Hirsti, Kristine. – *Du kan få time i august. Oj, da er kanskje ungen ute?* Publisert: NRK 16.07.15.

<http://www.nrk.no/norge/-du-kan-fa-time-i-august-0j-da-er-kanskje-ungen-ute-1.12456157>

³ Dommerud, Tine. *Jordmormangel i hele landet.* Publisert: Aftenposten 11.08.15.

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Jordmormangel-i-hele-landet-8120574.html>

⁴ De Rosa, Maria. *Kun 1 av 5 jordmødre jobber heltid.* Publisert: Dagsavisen 31.08.15. <http://www.dagsavisen.no/innenriks/kun-1-av-5-jordm%C3%B8dre-jobber-heltid-1.389840>

⁵ <https://www.nsf.no/vis-artikkel/2779742/10505/Jordmorforbundet-NSF-har-kartlagt-tilbud-om-hjemmebesok-av-jordmor-i-landets-kommuner.-Resultatet-er>

⁶ <http://nhi.no/forside/storst-risiko-for-barn-under-ett-ar-47396.html>

Vi anbefaler også at kommunens folkehelseplan ses i sammenheng med relevante nasjonale tiltak og planer, inkludert:

- NOU 2015: 2 Å høre til. Virkemidler for et trygt psykososialt miljø
- Folkehelsemeldingen
- Nasjonal strategi for seksuell helse (under utarbeidelse)
- En god barndom varer livet ut – Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014– 2017)

Maria Røsok
Daglig leder

Tore Holte Follestad
Assisterende daglig leder